

Analysis of the “Other” in Gadamer and Levinas’s Thought

Neda Rahbar¹, Muhammad Asghari², Mahmoud Sofiani³

¹ Ph.D Candidate, Department of Philosophy, Faculty of Foreign Language and Literature, University of Tabriz, Tabriz, Iran (**Corresponding author**). n.rahbar.b@gmail.com

² Professor, Department of Philosophy, Faculty of Foreign Language and Literature, University of Tabriz, Tabriz, Iran. m-asghari@tabrizu.ac.ir

³ Associate Professor, Department of Philosophy, Faculty of Foreign Languages and Literatures, University of Tabriz, Tabriz, Iran. m.sufiani@yahoo.com

Research Article

Abstract

In the present article, we are faced with two phenomenological philosophers who, in two different intellectual traditions, namely philosophical hermeneutics and moral phenomenology, have referred to the concept of the Other as the fundamental possibility of the individual. The other, as an ontological and common concept in the thought of Gadamer and Levinas, is the turning point of the condition for the possibility of understanding and ethics. Focusing on the concept of the other, while addressing the points of difference and commonality between Gadamer and Levinas, this article will show that Levinas’s preoccupation with the other as a philosopher refers to the foundations of ethics, and the condition for the possibility of foundations of ethics is encountering the other. In Gadamer, the turning point is the determination of the possibilities of understanding in dialectical and dialogue-oriented relationships. Without the other, in Levinas’s thought, ethics, and moral matter, and in Gadamer’s thought, the process of understanding will not occur in the form of a fusion of horizons. Therefore, this article shows that the other is a common concept between these two philosophers, which both of them cannot avoid in their philosophical analyses of ethics or the process of understanding.

Keywords: Gadamer, Levinas, other, ethics, understanding.

Received: 2024/01/02 ; Received in revised form: 2024/05/24 ; Accepted: 2024/06/05 ; Published online: 2024/06/15

▣ Rahbar, N., Asghari, M. & Sofiani, M. (2024). Analysis of the “Other” in Gadamer and Levinas’s Thought. *Journal of Philosophical Theological Research*, 26(2), 195-219.
<https://doi.org/10.22091/jptr.2024.10303.3002>

▣ © The Authors

Introduction

The analysis of ethics is one of the important and innovative achievements of Levinas's philosophical intellectual structure. Levinas's concern is to refer to the foundations of morality itself, regardless of institutionalizing the moral in the form of law, and the foundation of morality is in face-to-face relationships with others. Regardless of Levinas's plan about the concept of the other, Gadamer imagines the determination of understanding in a new way in the face of the other. The other is the comprehensible strain in philosophical hermeneutics, in such a way that the process of understanding is formed by the presence of the other and the face-to-face encounter with it. According to Gadamer, the other is the factor of openness in the process of understanding. The fusion of horizons is the product of openness and mutual encounters in dialogue, which is not possible without the other. The other is the condition of determining the possibility of understanding in each of the parties who are allowed to reveal a part of their being and allow the other to open up and talk. In fact, understanding is a kind of event that is revealed in a two-way conversation in an event-like way. This type of understanding depends on the presence of another. The main focus of the research is the analysis of the concept of the other, which has been done with emphasis on two important works: *Truth and method*, *Totality and infinity*.

Body & discussion

In general, the process of understanding is a dialogical process, whether the other side of the conversation is a text or a person, the foundation of understanding is formed in a relationship with the other. Determining the other as an independent personality and a different perspective is an ontological determination. The other thinks and becomes meaningful beyond the subject or object and even beyond my intellectual position, it belongs to its own independent world and its own experience. In conversation, it plays a significant role in the production of truth. Openness provides the possibility of dialogue and mutual agreement. In dialogue, the final product is not reproduced. The other condition for the production of the final product is dialogue. According to Gadamer, facing the other is facing his world. At the moment of facing me, the other makes his abstract aspects concrete and opens his lived experience to me. He believes that the question-and-answer process is a kind of encounter with the world of experience and openness toward it. According to Gadamer, the process of understanding is the result of dialectical-hermeneutic relations between me (the interpreter) and you (the other). The dialogical relationships that allow each other to enter the other's history are relationships that are formed based on questions and answers. From Gadamer's point of view, questions and answers are the opening of a new horizon based on tradition and contemporary history.

Levinas phenomenologically refers to the philosophical tradition of the West to reread the process of the formation of the concept of the other. Many commentators and interpreters of Levinas's works believe that it is possible to determine the foundations of ethics from Levinas's point of view from face-to-face relationships. The condition for the possibility of morality is to pay attention to others. To describe another concept, Levinas analyzes the negative and positive aspects of this concept. In a negative way, Levinas first answers what the other is not, and for this reason, he criticizes the history of Western metaphysics and the criticism of Husserl and Heidegger's phenomenology. Positively, the other is relative to me and different from me. The other is beyond subject and object. The other is not subjugated by any concept and recognizes its independent identity. The other and the encounter with him are the conditions for determining fundamental ethics from Levinas's point of view. Another condition of concreteness refers to

another person. According to Levinas, it is the condition for the formation of moral form. He believes that ethics is a kind of double encounter in the context of bilateral relations. Many moral concepts are formed in relation to a concrete other. In Levinas’s genealogy of ethics, we are faced with the presence of the other in a concrete way and with the subjectivity of the subject in an abstract and a priori way. Levinas specifies two approaches with the description of the other in the form of an infinite idea. First of all, there is an infinite gap between the other and the same. This issue shows its foreignness and otherness, its independence, and being true to its essence towards me. Second, it is the determination of another in a concrete or abstract form, which in both cases evokes an identity independent of me.

Conclusion

According to the explanations of the concept of the other in the thought of Gadamer and Levinas, we are faced with two phenomenological philosophers who have paid attention to the ontological aspects of the concept of the other in the fields of philosophical hermeneutics and ethics. In Gadamer’s thought, the other is an ontologically dialectical relationship between I-Thou and the starting point of the conversation process. The fusion of horizons is the turning point of the formation of the relation to the other, which is manifested in another area. The other has its own history, world, tradition, and authority, regardless of the formation of dialogical relationships, and has an independent identity. The other is allowed to share his lived experience in the conversation. The other creates new worlds. The other has opened himself and in return can be self-interpreting and self-revealing. Regardless, the other is the consistency of the complex relationship between language and the world. This form of bilateral relations, which is manifested in the presence of another, is a linguistic form that is the cause of a deep connection between language and the world. The other, whether concrete or abstract, is the turning point of our connection with the world in an ontological way.

Regardless of Gadamer’s point of view, Levinas returns to another concept in his new thought project entitled “How to determine the possibilities of ethics.” According to Levinas, finding the foundations of ethics and determining the condition of moral possibilities is in facing the other and in face-to-face relationships. The other is concretely a kind of bilateral encounter which is the basis of many moral events and is manifested abstractly in the form of the subject’s subjectivity. This kind of infinite aspect of the other is revealed in subjectivity is implied in sense. Encountering another in an abstract form within itself is the encounter of the subject’s subjectivity with the sense, and the sense is in the encounter with the other. Sense is the basis of the subjectivity of the subject. Sense is a kind of concrete and visual face-to-face encounter that adds to the importance of determining another. Therefore, both Gadamer and Levinas raise many possibilities about the concept of the other, which shows the importance of this concept in the Western philosophical tradition.

References

- Asghari, M. (2019). *An introduction to contemporary Western philosophies from Husserl to Rorty*. Publications of Humanities Research Institute.
- Buber, M. (1965). *The Knowledge of Man*. (M. Friedman, Ed.). George Allen and Unwin.
- Buber, M. (2008). *I and Thou*. (R. G. Smith, Trans.). Hesperides Press.
- Chohen, R. (1986). *Face to face with Levinas*. State University of New York Press.
- Chritchley, S. (2003). *Introduction to the Cambridge companion to Levinas*. Cambridge University Press.

- Gadamer, H. G. (2006). *Truth and method*. (J. Weinsheimer & D. G. Marshall, Trans.). Continuum Publishing Group.
- Levinas, E. (1985). *Ethics and infinity: a conversation with Philippe Nemo*. (R. A. Cohen, Trans.). Duquesne University Press.
- Levinas, E. (2007). *Totality and infinity*, 20th ed. Duquesne University Press.
- Llewelyn, J. (1995). *Emmanuel Levinas: the genealogy of ethics*. Routledge.
- Morgan, M. (2007). *Discovering Levinas*. Cambridge University Press.
- Stanley, E. P. & Robinson, J. C. (2011). *Hermeneutics: an Introduction to interpretive theory*. W. B. Eerdmans Publishing Company.

تحلیل مفهوم دیگری در اندیشه گادامر و لویناس

ندا راه‌بار^۱، محمد اصغری^۲، محمود صوفیانی^۳

^۱ دانشجوی دکتری، گروه فلسفه، دانشکده زبان و ادبیات خارجی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران (نویسنده مسئول). n.rahbar.b@gmail.com
^۲ استاد، گروه فلسفه، دانشکده زبان و ادبیات خارجی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. m-asghari@tabrizu.ac.ir
^۳ دانشیار، گروه فلسفه، دانشکده زبان و ادبیات خارجی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. m.sufiani@yahoo.com

چکیده

علمی - پژوهشی

در نوشتار حاضر ما با دو فیلسوف پدیده‌شناس مواجه هستیم که در دو سنت فکری متفاوت یعنی هرمنوتیک و پدیده‌شناسی به مفهوم «دیگری» به مثابه امکان‌های بنیادین فرد اشاره داشته‌اند. دیگری، به عنوان مفهومی هستی‌شناختی و مشترک در اندیشه گادامر و لویناس، نقطه عطف شرط امکان فهم و اخلاق است. این نوشتار با تمرکز بر مفهوم دیگری، ضمن پرداختن به نکات افتراق و اشتراک میان دیدگاه گادامر و لویناس، نشان خواهد داد دلمشغولی لویناس، به عنوان فیلسوف دیگری، رجوع به بنیادهای اخلاق است و شرط امکان بنیادهای اخلاق مواجهه با دیگری است. در هرمنوتیک فلسفی گادامر، دیگری نقطه عطف تعیین امکان‌های فهم در روابط دیالکتیکی و گفتگو محورانه است. بدون دیگری در اندیشه لویناس اخلاق و امر اخلاقی، و در اندیشه گادامر فرایند فهم در قالب امتزاج افق‌ها رخ نخواهد داد. بنابراین، این مقاله نشان می‌دهد که دیگری مفهومی مشترک بین این دو فیلسوف است که هر دو در تحلیل‌های فلسفی خودشان از اخلاق یا فرایند فهم گریز و گزیری از آن ندارند.

کلیدواژه‌ها: گادامر، لویناس، دیگری، اخلاق، فهم.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۲۲؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۳/۰۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۴؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۰۳/۲۴

راه‌بار، ندا؛ اصغری، محمد؛ صوفیانی، محمود (۱۴۰۳). تحلیل مفهوم «دیگری» در اندیشه گادامر و لویناس. *پژوهش‌های فلسفی -*

کلامی، ۲۶(۲)، ۱۹۵-۲۱۹. <https://doi.org/10.22091/jptr.2024.10303.3002>

مقدمه

گستره اندیشه لویناس به مثابه فیلسوفی پدیده‌شناس که نقش محوری در بسط جریان‌های پدیده‌شناسی در غرب و فرانسه داشته بر کسی پوشیده نیست. صرف نظر از رویکرد پدیده‌شناسانه لویناس به مفهوم دیگری یا غیریت که نقطه عطف ساختار فکری و فلسفی وی است، این فیلسوف از جهات بسیاری متفکری درخور توجه است. مفهوم غیریت و به تبع آن مفاهیمی چون من، خود یا همان از مفاهیم قابل بحث در سنت فلسفی غرب بوده است. اما امتیاز لویناس در توجه و کنجکاوی وی نسبت به بسط مفهومی است که به زعم وی زوایای پنهان و آشکار آن کمتر مورد توجه قرار گرفته است. به نظر می‌رسد تاریخ فلسفه از نگاه لویناس به سمت‌وسویی حرکت کرده که دیگری به فراموشی سپرده شده است، به همان نحو که از منظر هایدگر معنای هستی در متافیزیک غرب رو به افول رفته است. صرف نظر از این طرح فلسفی، دیگری مواجهه‌ای مستقل و تحویل‌ناپذیر است که در ساحت اخلاق تعیین می‌یابد. در واقع واکاوی اخلاق از دستاوردهای مهم و بدیع ساختار فکری و فلسفی لویناس است. دغدغه لویناس صرف نظر از نهادینه کردن امر اخلاقی به صورت قانون، رجوع به بنیادهای خود اخلاق است و بنیاد اخلاق در مواجهه با دیگری و روابط چهره‌به‌چهره است.

در کنار طرح لویناس در باب مفهوم دیگری، گادامر در ساحتی تازه تعیین فهم را در مواجهه با دیگری متصور می‌شود. دیگری سویه قابل فهم در هرمنوتیک فلسفی است، به نحوی که فرایند فهم با بودن دیگری و مواجهه چهره‌به‌چهره با آن شکل می‌گیرد. دیگری از نظر گادامر عامل گشودگی در فرایند فهم است. امتزاج افق‌ها محصول گشودگی و مواجهه دوجانبه در گفتگو است که بدون دیگری میسر نمی‌شود. دیگری بودن شرط تعیین امکان فهم در هر یک از طرفین است که اجازه می‌یابد بخشی از بودن خویش را عیان کنند و به دیگری خویش اجازه گشودگی و گفتگو دهند. در واقع فهم نوعی رخداد است که در گفتگوی دوجانبه به شکلی رخدادگونه عیان می‌شود. این نوع فهم منوط به حضور دیگری است. محور اصلی پژوهش حاضر واکاوی مفهوم دیگری است که با تأکید بر دو اثر مهم حقیقت و روش از گادامر و تمامیت و نامتناهی از لویناس انجام شده است.

متن/شخص به مثابه دیگری در اندیشه گادامر

به طور کلی، فرایند فهم یک فرایند گفتگومحور است، خواه سوی دیگر گفتگو متن باشد و یا شخص. شالوده فهم در روابط دوسویه من با دیگری قرار دارد. گفتگو با دیگری تعیین وجه تازه‌ای از دیگری به مثابه وضعیتی مستقل و خودبسنده است. در فرایند گفتگو، پرسش و پاسخ دوسویه، فهم و امتزاج یافتن افق‌ها در حضور دیگری به مثابه امری مستقل و تجربه‌ای واقعی شکل می‌گیرد. دیالکتیک، فرایند پرسش و پاسخ در مواجهه با دیگری است، که بخشی از تحقق فرایند فهم منطقی در آن است. دیگری به مثابه متن یا شخص در نسبت با من موضوعی مستقل به خود دارد تا با همجواری در کنار من بتواند خودش را آن گونه

که هست عیان سازد. تعیین دیگری به عنوان شخصیتی مستقل و چشم اندازی متفاوت، به لحاظ هستی شناختی، تعینی انتولوژیک است. دیگری صرف نظر از این که می اندیشد و فراتر از سوژه یا ابژه و حتی فراتر از موضع فکری من معنادار می شود، خود متعلق به جهانی مستقل و تجربه خاص خودش است. در گفتگوی دوجانبه دیگری نقش بسزایی در تولید حقیقت دارد. گشودگی فراهم کننده امکان گفتگو و توافق دوجانبه است. در گفتگو محصول نهایی امر بازتولید شده نیست. دیگری شرط تولید محصول نهایی گفتگو است. گفتگو تولیدکننده حقیقتی است که بدون دیگری، به عنوان امری مستقل، تعیین آن ناممکن است (Porter & Robinson, 2011, p. 100)

دیگری از دیدگاه گادامر، با چشم انداز خاص خویش رو به سوی من گشوده است. آنچه عامل گشودگی دیگری است، وجه انتولوژیک و ناپوشیدگی وی است. به زعم گادامر، دیگری می تواند متعلق پرسش های من باشد. زمانی که گفتگو آغاز می شود، نسبت من با دیگری فراتر از روابط سوژه و ابژه یا سوژه استعلایی و ابژه تعلیق یافته است. دیگری به جهان خود وابسته است. او در مواجهه با من می ایستد و ادعای خودحضور و استقلال می کند. صرف نظر از این که من، با پرسش خویش، آغازگر گفتگو است، به دیگری اجازه داده می شود تا خودش چیزی به ما بگوید (Gadamer, 2006, p. 361). دیگری در موضع خویش آمادگی گفتگو با من را در خود ایجاد می کند. جهانمندی^۱، اگرستانس داشتن (هستومند بودن)^۲، طرح افکنی^۳ مشخصه هایی است که به من اجازه می دهد هستی را مقدم بر اندیشه قرار دهم و به دیگری اجازه ورود به جهان من داده شود. من دیگری را به جهان خود بالاچار وارد نمی کند. دیگری خود در نسبت با من و در زمان گفتگو خود را می گشاید؛ می خواهد از زبان خویش از جانب خودش سخن بگوید؛ خود را بگشاید و تجربه ای تازه بر من بیفزاید.

در مقابل، من به دیگری گوش می سپارد و رو به سوی مدعیات خویش باز و گشوده است. من باید شرایط مواجه شدن با مخالفت ها، نقدها و دعاوی را هنگام گفتگو داشته باشد. حتی اگر نقدها و دعاوی علیه وی باشد (Gadamer, 2006, p. 361). رویکرد من و دیگری در مواجهه با هم رویکردی خام، کورکورانه و بدون تدبیر نیست. مسئله مهم پذیرش نقد و گفتگوی میان طرفین است. دیگری از موضع انتولوژیک خویش نسبت به من پاسخ می دهد، و من در مواجهه با دیگری آماده پذیرش پاسخ وی است. از جنبه دیگر، دیگری نیز از موضع پرسش برمی آید و به جهان من وارد می شود. وی به سمت من خطاب می کند و با پرسش از من امر غایب نهفته را در من آشکار می کند. دیگری می تواند وجوه پنهان من را عیان کند. پرسش دیگری متعلق خاص خود را در چشم انداز من می گشاید (Gadamer, 2006, p. 361)، گویا جهانمندی خود را عیان می کند. از نظر گادامر، مواجهه با دیگری مواجهه با جهان وی است. دیگری در

1. Worldhood
2. Existential
3. Project

لحظه روبه‌رو شدن با من، وجوه انتزاعی خویش را انضمامی می‌کند و تجربه زیسته خویش را بر من می‌گشاید. به باور گادامر، فرایند پرسش و پاسخ نوعی مواجهه با جهان تجربه و گشودگی رو به سوی آن است. در هر منوتیک فلسفی گادامر، مواجهه با دیگری صرف نظر از شخص، شامل متن هم می‌شود. در واقع گادامر نیز همانند فیلسوفان همعصر خویش همچون لویناس، با به‌کارگیری مفهوم دیگری به مثابه متن به نوعی منتقد سنت فلسفی غرب و تاریخ سوژه-ابژه‌وارگی مسلط بر سنت فلسفی غرب است. گادامر برای احراز هویت دیگری، تجربه‌داری و گشودگی وی به سه نوع نسبت دیالکتیکی میان من و دیگری که به دیگری تو خطاب می‌کند اشاره دارد. هدف گادامر از تبیین روابط میان من و دیگری به پرسش گرفتن دیگری، به صحبت در آوردن وی و جهانمندی مستقل آن است. پرسش و پاسخ میان من و دیگری نوعی احضار دیگری به سمت من و درک مفهومی است که دیگری می‌خواهد بگوید. دیگری به مثابه متن سویه مقابل من قرار می‌گیرد. متن می‌خواهد با پرسشگری از من به جهان من وارد شود و من با خوانش متن آن را به موقعیت خویش دعوت می‌کند. این نوع فرایند واگشایی میان مفسر و متن (دیگری) اطلاق^۱ نامیده می‌شود. فرایند اطلاق فهم متن (دیگری) توسط مفسر (من) نیست. اطلاق آوردن متن به موقعیت تازه خود است. دیگری در تعامل با من عیان‌کنندهٔ وجه پنهان و آشکار شناختی و هستی‌شناختی خود است. به دیگر سخن، دیگری با ورود به ساحت من یا مفسر به جهان من گره می‌خورد و دیالوگ دوطرفه آغاز می‌شود.

به عقیده گادامر، دیگری به مثابه متن، شرط اساسی یک دیالوگ دوطرفه است. وی در حقیقت و روش بر سه نوع نسبت میان من-تو اشاره می‌کند (Gadamer, 2006, p. 351-353). در نسبت نخست، روابط میان من-تو روابطی سوژه و ابژه-محور است. دیگری به مثابه ابژه منفعل در نسبت با ملاحظات عقلانی و رفتاری سوژه قرار می‌گیرد. در این نوع روابط هرمنوتیکی، دیگری شخصیتی منفعل و وابسته به رفتار سوژه است. دیگری، دیگری بودنش را فراموش می‌کند و به منی دیگر تبدیل می‌شود. به نحوی که اگر سوژه نباشد، دیگری نیز هویت واقعی خویش را از دست می‌دهد.

نوع دوم نسبت میان من-تو (دیگری) نوعی روابط دوسویه اما یک‌جانبه است. دیگری اگرچه هویتی مستقل دارد و به عنوان شخصیتی مستقل به رسمیت شناخته می‌شود، من به ساحت دیگری وارد می‌شود و آن را آن گونه که خود می‌خواهد می‌شناسد. در حقیقت من می‌تواند متن یا دیگری را بهتر از خودش بفهمد (اشمیت، ۱۳۹۵، ص. ۲۰۳). تو در این رابطه ابژه نیست، بلکه در رابطه با من شکل می‌گیرد. با توجه به این که این ابژه شخص است، این نوع تجربه یک پدیده اخلاقی است. از نظر گادامر، در این نوع روابط دوسویه امر اخلاقی رخ می‌دهد. تو به مثابه شخص در مقابل من قرار می‌گیرد و درک دیگری توسط من تحقق می‌یابد. در این نوع رابطه، من تو را به شکل نوعی رفتار کلی تجزیه و تحلیل می‌کند و رفتار تو را

بر اساس رفتار معمول هم‌نوعان کشف و پیش‌بینی می‌کند. گادامر این نوع شناخت را طبیعت انسانی می‌نامد (Gadamer, 2006, p. 352). من به دیگری گوش نمی‌دهد؛ تو در سمت دیگری است که مدعای خود را ناخوانده می‌انگارد. من در تلاش است تا مدعای دیگری را از مشروعیت بیندازد تا دیگری را آن گونه که خود می‌خواهد بفهمد. این نوع تجربه هرمنوتیکی میان من-تو خودپسندانه و نوعی نمایانگر دیدگاه شلاپرماخر و دیلتای است. من به لحاظ تاریخی و زبانی به تاریخ و زبان دیگری تسلط می‌یابد و مدعی است که نتوانسته با رجوع به تاریخ دیگری آن را بهتر از خود بشناسد (Gadamer, 2006, p. 360).

اما نوع سوم تجربه هرمنوتیکی میان من-تو نوعی رابطه دیالکتیکی و دوطرفه با حفظ استقلال و به رسمیت شناختن دیگری است. در این نوع روابط، دیگری نه ابژه است که در ساحت سوژه تحقق یابد، و نه به معنای استیلا یافتن ادعای مفسر و حذف مدعای دیگری است. دیگری در ارتباط با ماست (Gadamer, 2006, p. 352). دیگری اجازه گفتگو پیدا می‌کند. دیگری تجربه زیسته تاریخمند خویش را با من (مفسر) به اشتراک می‌گذارد. امری که دیگری را در مواجهه با من قرار می‌دهد وجه زبانمند و حیث تاریخی آن است. در یک تجربه دیالوگ‌محور هرمنوتیکی از منظر گادامر، روابط دیالکتیکی میان من و دیگری برقرار است. من و دیگری به ساحت هم وارد می‌شویم و هر دو شنوای گفته‌های یکدیگر می‌شویم. این نوع حیث تاریخی تجربه با ورود دیگری دچار تغییر می‌شود. من و تو تنها نیستیم. من در نسبت با تو و تو در نسبت با من از شخص‌بودگی یا فردبودگی خارج می‌شویم و روابطی دیالکتیکی و دورانی شکل می‌گیرد. در روابط میان ما چون ابژه تجربی شخص است، این نوع تجربه یک پدیده اخلاقی است. معرفت به دست آمده در این فرایند اخلاقی به درک دیگری می‌انجامد.

بنابراین دیگری ایفاکننده نقش بسیار مهمی در روابط دیالکتیکی میان من-تو است. دیگری از عناصر سازنده فهم تجربه هرمنوتیکی در فرایند پرسش و پاسخ است. دیالکتیک مونولوگ یا گفتگوی فرد با خود نیست؛ دیالکتیک دیالوگ است، گفتگویی دوجانبه که از حیث تاریخی، زبانی، انتولوژیک و شناختی منحصر به فرد است. بدون دیگری فهمی رخ نمی‌دهد؛ گفتگو ناتمام می‌ماند. دیگری رو به سوی دعوی حقیقت باز و گشوده است (Gadamer, 2006, p. 362).

مارتین بوبر نیز، به عنوان یک متفکر یهودی پیش از گادامر، بر اهمیت مفهوم دیگری تأکید داشته است. او همانند گادامر بر فعال بودن دیگری و پذیرش او به عنوان هویتی مستقل در گفتگو تصریح داشته است. به زعم وی، «گفتگو نوعی مواجهه است» (Bubber, 2008, p. 11)، مواجهه میان من-تو که هر یک گشوده به سوی آن دیگری است. در مواجهه دوجانبه، من و تو جدای از یکدیگر نیستند، هر یک می‌توانند دیگری را سمت خود روانه کنند و هویت خویش را کاملاً بر دیگری عیان سازند. به باور بوبر، «هر نوع روابط واقعی در نسبت با دیگری شکل می‌گیرد، دیگری‌ای که به طور واقعی در موجودیت جهان مشارکت دارد» (Bubber, 1965, p. 127). در واقع بدون دیگری من نمی‌تواند خودحضوریش را اعلان کند. نکته حائز اهمیت در باب دیگری به مثابه متن، ناتمامی، انتزاعی بودن و در عین حال انضمامی بودن آن است.

متن به مثابه دیگری در مواجهه با سنت هرگز به پایان نمی‌رسد، بلکه امری گشوده و همواره باز است، همچون کتابی که تا ابد باز بماند و در پایان عمر به پایان برسد. اگرچه در هرمنوتیک کلاسیک، متن یک پایان بسته داشت و در نهایت عمر به پایان می‌رسید، در هرمنوتیک فلسفی، متن همواره باز و بی‌پایان است. گستردگی و بسط یافتن متن در مقابل سنت، به آن سیالیت و تحرک می‌دهد. انتزاعی و در عین حال انضمامی بودن متن (دیگری) ویژگی دیگر آن است. متن به مثابه دیگری مشخصه‌ها و مفاهیمی در درون دارد که پنهان است. ناتمامی و گشوده بودن متن در نسبت بسیار نزدیکی با وجه انتزاعی آن است. وجه انتزاعی در واقع وجه نادیده و ناشنیده متن است که قرار است در مواجهه با من خود را عیان کند. در هر بار مواجهه من با دیگری، بخشی از وجوه پنهان و انتزاعی متن انضمامی و قابل درک می‌شود. اما به محض انضمامی شدن، دوباره با وجه انتزاعی خویش در سنت و تاریخ ادامه حیات می‌دهد. این ویژگی متن به مثابه دیگری، آن را در تاریخ و در مواجهه با سنت باز و گشوده نگه می‌دارد.

بنابراین از نظر گادامر فرایند فهم ماحصل روابط دیالکتیکی-هرمنوتیکی میان من (مفسر) - تو (دیگری) است، روابط دوطرفه و گفتگومحوری که هر یک اجازه ورود به تاریخ دیگری را به هم می‌دهند، روابطی که بر مبنای پرسش و پاسخ شکل می‌گیرد. پرسش و پاسخ از دیدگاه گادامر گشایش افق تازه‌ای بر مبنای سنت و تاریخ زمانه است. دیگری اجازه گفتگو به ما می‌دهد. دیگری با گشایش خویش مرزهای اندیشه را برای من باز نگه می‌دارد. دیگری نقش بازتابندگی و بازسازی تاریخ خود را آن گونه که خود می‌خواهد به نمایش می‌گذارد. دیگری خود را مستقل و با هویتی به رسمیت شناخته عیان می‌کند. من نیز در روابط من-تو پرسشی را که متن (دیگری) نمایان می‌کند متناسب با افق اندیشه خویش تحلیل و تبیین می‌کند و پرسش دیگری را مورد پرسش دوباره قرار می‌دهد. فرایند پرسش و پاسخ این گونه ادامه می‌یابد.

دیگری به مثابه امر اخلاقی در اندیشه لویناس

لویناس اندیشمندی است که تاریخ فلسفه غرب از وی با عنوان فیلسوف دیگری نام برده است. اندیشه‌های بنیادین لویناس حاکی از تأثیرپذیری وی از جریان‌های پدیده‌شناسی است که نقطه عطف تحول فکری وی بوده است. وی با نگارش دو اثر بسیار مهم *تمامیت و نامتناهی*^۱ و *زمان و دیگری*^۲ جریان‌های فکری تازه‌ای ایجاد کرده است که مواجهه با دیگری با هدف تعیین امکان‌های اخلاق بنیادی و چرایی به‌کارگیری مفهوم دیگری از تأکیدات مهم این آثار است. در کتاب *تمامیت و نامتناهی* ما با نوعی پدیده‌شناسی دیگری مواجه هستیم (Levinas, 2007, p. 13). تأملات لویناس در اثر ذکر شده و سایر آثار متقدم و متأخر با شرط آغازین نوعی نقد بر سنت فلسفی غرب و حذف دیگری، به‌کارگیری مفهوم همان^۳

1. Totality and Infinity
2. Time and the Other
3. The same

به جای غیر به کار خود ادامه می‌دهد. لویناس پدیده‌شناسانه به سنت فلسفی غرب رجوع می‌کند تا فرایند تکوین مفهوم دیگری را بازخوانی کند. به نظر لویناس، متافیزیک غرب از پارمنیدس تا هایدگر سرگذشت تحویل غیر به همان بوده است (علیا، ۱۳۹۵، ص. ۳۷). دیگری در سنت فلسفی غرب به فراموشی سپرده و مطرود شده است و مفاهیمی چون من، آگو، خود در مقابل دیگری یا غیر، استیلا یافته است. از ابتدای سنت فلسفی یونان و در اندیشه سقراط عبارت «خودت را بشناس» بر تقویم مفهوم خود اصرار و بر طرد دیگری تأکید داشته است. همان و غیریت مفاهیمی هستند که افلاطون در رساله‌های سوفیست و تیمائوس به کار برده است. به عقیده لویناس، استیلا یافتن همان با همسان‌سازی مفاهیم توأمان است. آنچه همان یا این‌همانی است نمی‌تواند غیریت را برگزیند. بنابراین چه به لحاظ معرفت‌شناختی و چه هستی‌شناختی، غیریت به همان احاله یافته است. اما دیگری امری است که متمایز از همان یا وجود است. دیگری یک قلمرو خاص یا ابژه خارجی نیست که به معرفت انسانی تقلیل یابد. دیگری در برابر هر نوع درونی‌سازی مقاوم است (اصغری، ۱۳۹۱، ص. ۲۶). در هستی‌شناسی تمامی مفاهیم در یک امر واحد مانند «واحد» پارمنیدس یا «هستی» هایدگر خلاصه می‌شود و مواجهه با دیگری به وجهی ایجابی نادیده گرفته می‌شود. به گفته کریچلی، آن قدر که به مفهوم «هستی» توجه شده دیگری کاملاً به فراموشی سپرده شده است. به نظر می‌رسد تاریخ فلسفه تاریخ فراموشی دیگری باشد تا تاریخ فراموشی هستی (Critchley, 2003, p. 19). در معرفت‌شناسی فهم مفاهیم، واقعیت و چیستی ماهیت جهان در حقیقت به چنگ آوردن و تصاحب مفاهیم است. واژه فهم با ریشه یونانی comperhen به معنای تصاحب و چیرگی است. شناخت به چنگ آوردن مفاهیم و طرد دیگری است؛ به تصاحب درآوردن و نوعی سلطه‌جویی است. بنابراین ذات معرفت و شناخت نوعی خشونت و سلطه‌طلبی است. تمامیت، سلطه و به تصاحب درآوردن بخشی از ویژگی‌های معرفت است که به خود یا آگوی هر فرد مرتبط است.

لویناس با رجوع به تاریخ تفکر غرب و نقد استیلائی خود و حذف دیگری در آن، در یک طرح تازه با عنوان «چگونگی تعیین امکان‌های اخلاق» به مفهوم دیگری بازمی‌گردد. لویناس این پرسش‌کنانی را مطرح می‌کند که آیا امکان تعیین اخلاق امکانی تجربی است یا فراتجربی؟ حدود تعیین شرایط امکان اخلاق تا کجاست؟ در واقع هدف لویناس بنا نهادن قواعد هنجاری اخلاقی و نهادینه کردن آن همانند یک قانون منبسط در اجتماع نیست. مسئله لویناس رجوع به بنیادهای اخلاق بماهو اخلاق است. وی خود را فیلسوف اخلاق‌گرا نمی‌داند. لویناس در گفتگو با فیلیپ نمو می‌گوید: «کار من تأسیس اخلاق نیست. من تنها سعی دارم معنای اخلاق را دریابم» (Levinas, 1987, p. 90). هدف از بنا نهادن نوعی اخلاق بنیادین نه ایجاد قوانین اخلاقی در زیست روزمره و نه فهمیدن مفهوم فرااخلاق به مثابه امری متافیزیکی و فراطبیعی است. به همان نحو که کانت در جستجوی شرایط امکان تعیین شناخت بود، لویناس نیز در جستجوی شروطی است که بتواند تعیین اخلاق بماهو اخلاق را در جهان امکان‌پذیر کند (علیا، ۱۳۹۵، ص. ۶۸). به دیگر سخن، لویناس قصد دارد حدود امکان یافتن اخلاق در جهان را

بشناسد. از چه امکانی می‌توان در جهت تحقق بنیادهای اخلاق بهره برد.

اخلاق بنیادی از منظر لویناس

بسیاری از شارحان و مفسران آثار لویناس معتقدند امکان تعیین بنیادهای اخلاق از منظر لویناس در مواجهه با دیگری و یا روابط چهره‌به‌چهره است. شرط امکان اخلاق توجه به دیگری است. لویناس با وجود پیش‌روی سنت فلسفی غرب به سوی سوژکتیویته، آگومحوری و تحویل به حذف دیگری، در یک طرح تازه با عنوان مواجهه با دیگری به منظور تعیین امکان اخلاق بنیادین، جایگاه دیگری را در تاریخ فلسفه تثبیت کرد. لویناس برای توصیف مفهوم دیگری و جوه سلبی و ایجابی این مفهوم را واکاوی می‌کند. به وجهی سلبی، لویناس نخست پاسخ می‌دهد دیگری چه نیست و از این جهت به نقد تاریخ متافیزیک غرب و نقد پدیده‌شناسی هوسرل و هایدگر می‌پردازد. دیگری نه سوژه و ابژه معرفت‌شناختی و نه آگوی استعلایی هوسرل و نه «داس‌من»^۱ در اندیشه هایدگر است. به عبارتی، چه در متافیزیک و چه در معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی، دیگری به حاشیه رانده شده است. اما به وجه ایجابی، دیگری در نسبت با من و متفاوت از من است. دیگری فقط یک ابژه نیست که تحت استیلا مقولات ذهن قرار بگیرد و مکانی در جهان من پیدا کند (Levinas, 2007, p. 13). دیگری فراتر از سوژه و ابژه است. دیگری تحت انقیاد هیچ مفهومی قرار نمی‌گیرد و هویت مستقل خویش را بازشناسی می‌کند. لویناس در پدیده‌شناسی دیگری و در پاسخ به چگونگی امکان تعیین تجربی اخلاق دو نوع قرائت از دیگری ارائه می‌دهد.

دیگری انضمامی، دیگری انتزاعی

همان‌طور که گفته شد، دیگری و مواجهه با وی شرایط تعیین اخلاق بنیادین از منظر لویناس است. شرط انضمامیت دیگری ناظر بر انسان دیگر است. نسبت با دیگری شرایط شکل‌گیری شاکله اخلاقی از نظر لویناس است. به باور لویناس، اخلاق نوعی مواجهه دوگانه در بستر روابط دوطرفه است. بسیاری از مفاهیم اخلاقی در نسبت با دیگری انضمامی شکل می‌گیرد. اما دیگری به مثابه انسان دیگر، مواجهه‌ای با مضامین روان‌شناختی، جامعه‌شناختی و زیست‌شناختی نیست. لویناس همانند هوسرل و هایدگر اظهار می‌کند که دیگری را نباید با دیدگاهی روان‌شناسانه، جامعه‌شناسانه، زیست‌شناسانه یا انسان‌شناسانه تفسیر کرد، زیرا این علوم معرف تنها حیطه‌ای از خصایص و واقعیت‌های علمی از روابط با دیگری انضمامی است (Liewelyn, 1995, p. 108). بنابراین قرائت تجربی از دیگری رخدادی است که در ساحت انضمامی تجربه شکل می‌گیرد (علیا، ۱۳۹۵، ص. ۷۰). بخش‌های مهمی از تمامیت و نامتناهی بر انضمامی بودن دیگری تأکید دارد. لویناس از پدیده‌شناسی هوسرل که به توصیف پدیده به صورت اول‌شخص یا من

۱. Das Man در زبان آلمانی رایج به معنای یک شخص یا کس است که نامشخص می‌باشد. در اندیشه هایدگر داس‌من شخصی است که افق هستی و امکان‌های اصیل خویش را به فراموشی سپرده و در روزمرگی به سر می‌برد، به عبارتی بی‌هویت و بی‌نام و نشان است.

می‌پردازد، عبور کرده و سعی می‌کند نشان دهد صرفاً من دلالت بر هویت مندی نیست. دیگری نیز بخش مهمی از تعیین هویت در ما است (اصغری، ۱۳۹۹، ص. ۱۷۵). این نوع روایت اخلاق‌گرایانه در نسبت با دیگری به نظر لویناس نوعی روابط دوجانبه انسانی با انسان دیگر است (Levinas, 2007, p. 79). به دیگر سخن، دیگری به شکل انضمامی بخشی از هویت دیگری است. در تفاسیر شارحان و حتی فمینیست‌هایی چون سیمون دوبوار، لوس ایریگاره تعریفی کاملاً انضمامی از دیگری ارائه می‌شود. به گفته برناسکونی، تفسیر و تحلیل لویناس از دیگری به نحوی است که هم به فراسوی وجود دیگری پرداخته و آن را سوپزکتیویته سوژه به شکل انتزاعی تصور کرده و از سویی آن را در درون تاریخ و سنت و زیست جهان متصور می‌کند (Morgan, 2007, p. 46). لویناس در تلاش است تا تعریفی ایجابی از دیگری ارائه دهد. غیریت دیگری امری منطوقی در من یا منوط به حضور من نیست. غیر، آن گونه که هست، باید نشان داده شود. در واقع عیان کردن وجه ایجابی غیر یکی از ملاحظات مهم فکری لویناس است. از نظر لویناس، دیگری به مثابه تصور نامتاهی قوام‌بخش من است. دیگری برای تعیین خود متکی به من و ملزومات من نیست. دیگری امری کاملاً مستقل و قائم بذات است. نه من بر او می‌توانم استیلا یابم و نه می‌توانم آن را به تصاحب درآورم. دیگری امری مستقل از من است و تعیین خودحضور دارد.

در تبارشناسی اخلاق لویناس، هم به وجهی انضمامی با حضور دیگری و هم به وجهی انتزاعی و پیشینی با سوپزکتیویته سوژه مواجه هستیم. مسئله مورد توجه لویناس، تعیین هویت مستقل و استقلال نسبی برای دیگری است. به زعم وی، دیگری شرط حضور من در فرایند اخلاق مسئولیت‌پذیرانه است. بدون دیگری، خود من نیز ناتمام است. دیگری به اعتقاد لویناس نامتاهی در متناهی است. ایده نامتاهی در نسبت با ایده تمامیت، طرح تازه لویناس در توصیف مفهوم دیگری است. وی ایده نامتاهی را از تأملات دکارت به عاریت گرفته و جزء مشخصه‌های بنیادین دیگری قرار می‌دهد، با این تفاوت که تصور نامتاهی در دکارت وجوهی الهیاتی دارد، اما در لویناس صرف نظر از وجه الهیاتی، وجه اخلاقی و تثبیت غیریت دیگری، خارجیت و قائم بذات بودن در تعیین سوژه نیز نقش بنیادین ایفا می‌کند (Levinas, 2007, p. 11). به باور لویناس، ایده تمامیت در حیطه اندیشه متناهی فرد است. آنچه اندیشیده می‌شود وارد حیطه شناختی شده و تمامیتی آن را در بر می‌گیرد. به دیگر سخن، تمامیت به تصاحب درآمدن امری است که اندیشیده شده است. اما دیگری فراتر از تجربه و اندیشه فرد است. دیگری از قوای اندیشه من به بیرون سرازیر می‌شود (Levinas, 2007, p. 213). نامتاهی خط فاصل میان دیگری و همان است. ایده تمامیت ایده شناخت‌شناسانه است، در حالی که نامتاهی ایده‌ای اخلاق‌محور است (Levinas, 2007, p. 83). ایده نامتاهی ویژگی دیگری و روش دست یافتن به دیگری است (اصغری، ۱۳۹۹، ص. ۱۸۸). تمامیت و یا به تصاحب درآوردن امری درونی است، اما تصور نامتاهی نمی‌تواند به درون تحویل یابد. نامتاهی نه متأخر از امر متناهی که مقدم بر آن است (علیا، ۱۳۹۵، ص. ۱۸۸). لویناس با توصیف دیگری به شکل ایده نامتاهی بر دورویکرد تصریح می‌کند: نخست از یک جهت نامتاهی شکاف میان دیگری و همان

است و این نشان‌دهنده خارجیت و غیریت، استقلال و قائم بذات بودن آن نسبت به من است؛ دوم، تعیین دیگری به شکل انضمامی یا انتزاعی است که در هر دو صورت تداعی‌کننده هویتی مستقل از من است.

تبیین افتراق و اشتراک در دیدگاه فلسفی گادامر و لویناس

دیگری مفهومی هستی‌شناختی و مشترک در اندیشه گادامر و لویناس

همان‌طور که در توصیف دیگری از منظر لویناس گذشت، وی از منتقدان تاریخ تفکر غرب است. بزرگ‌ترین خلأ و نافرجامی تاریخ اندیشه از منظر لویناس تاریخ طرد دیگری است. فلسفه لویناس فلسفه دیگری است. بنا نهادن بنیاد اخلاق و شرط تعیین امکان‌های اخلاق از نظر لویناس در مواجهه با دیگری و رابطه چهره‌به‌چهره با اوست. از طرف دیگر، گادامر نیز همانند لویناس با به‌کارگیری مفهوم دیگری به مثابه شخص یا متن منتقد سنت فلسفی غرب است. در اندیشه گادامر، فیلسوف هم‌عصر لویناس، دیگری مفهومی محوری و کانونی است. به‌کارگیری مفهوم دیگری در اندیشه گادامر و لویناس، چرایی کاربرد آن در فرایند دیالوگ و مواجهه اخلاقی، نقاط اشتراک و افتراق چشمگیری را در ساختار فلسفی-هرمنوتیکی هر یک از دو فیلسوف ایجاد کرده است که به تحلیل آن خواهیم پرداخت.

دیگری به مثابه تعیین امکان فهم / دیگری به مثابه تعیین امکان اخلاق

لویناس برای درک بهتر مفهوم اخلاق، دیگر محوری را کانون اندیشه خویش قرار می‌دهد. به باور وی، دیگری، به مثابه امری مستقل، دارای اوصافی چون غیریت، تمامیت، خارجیت و تعیین انضمامی و انتزاعی است. صرف‌نظر از قوانین، هنجارهای اخلاقی و قوانین اجتماعی که امر اخلاقی^۱ نامیده می‌شود و گسترده‌تر از اخلاق^۲ است، خود امکانیت اخلاق^۳ حائز اهمیت بوده و تعیین آن در مواجهه با دیگری است. به عقیده لویناس، دیگری آن مقدار در فهم اخلاق بنیادی یا اخلاق مسئولیت‌محورانه مؤثر است، که بدون مواجهه با آن شکلی از اخلاق رخ نمی‌دهد. از نظر لویناس، دیگری به من (سوژه) اجازه تعیین و خودحضور می‌دهد. امکان حضور من بدون حضور دیگری نفی فرایند شکل‌گیری اخلاق است. وی در پدیده‌شناسی اخلاق و در توصیف دیگری، آن را به شکل هیبتی از انسان یا امر انتزاعی وصف می‌کند. وجه انتزاعی و انضمامی کاربرد دیگری شباهتی دیگر میان لویناس و گادامر است.

گادامر در هرمنوتیک فلسفی به روابط میان من-تو به عنوان یکی از مهم‌ترین شروط تعیین امکان‌های تجربه زیسته خود نگریسته است. ساحت دیگری، در اندیشه گادامر، اگرچه از لحاظ کاربرد کمی متفاوت

1. Morality

2. Ethics

۳. گرچه لویناس در تحلیل اخلاق از هر دو واژه morality و ethics استفاده می‌کند، اما در موارد بسیاری هم تمایز قائل می‌شود. اخلاق به معنای morality مجموعه قوانین و اخلاقیات اجتماعی است، اما اخلاق به معنای ethics نوعی فلسفه اولی بوده که نقش قانون‌گذاری در جامعه ندارد و ماهیت اخلاق بما هو اخلاق به لحاظ فلسفی کلمه مدنظر است.

از لویناس است، اما اهمیت مفهوم دیگری به نحوی است که بدون آن اساساً در روابط دیالکتیکی میان من-تو فهمی صورت نمی‌گیرد. دیگری نه تنها شرایط گفتگو، سخن گفتن، اجازه دیده شدن و استقلال شخصیت به من می‌دهد، خود لازمه فراهم آوردن یک دیالوگ دوجانبه است. به باور گادامر، تو به مثابه دیگری، وجودی مستقل از من دارد، هویتی کاملاً مستقل و به رسمیت شناخته‌شده که به شکل ضمیر تو در نسبت با من نشان داده شده است. در این نوع روابط دیالکتیکی، دیگری، همانند دیگری در لویناس، نه سوژه است و نه ابژه، بلکه مقدم بر هر نوع سوژه و قوام‌بخش آن است. دیگری به جهان خود وابسته است و هویتی به رسمیت شناخته‌شده دارد. دیگری در اندیشه گادامر آغازکننده گفتگو و یا ادامه‌دهنده فرایند گفتگو میان طرفین است. بنابراین دیگری در اندیشه لویناس و گادامر واجد خصایص مشترکی همانند خارجیت، استقلال کافی، هویت به رسمیت شناخته‌شده، غیریت، تداوم، استحکام و قائم به خود بودن است. در نظام فکری هر دو فیلسوف، دیگری جهانی مستقل از من دارد، جهانی که می‌توان در آن ادعای حضور کرد و من را به گفتگو و یا به شکل‌گیری طیفی از امکان‌های اخلاقی دعوت کرد. از نظر لویناس، دیگری شرط مواجهه با اخلاق است. مسئله اخلاق، صرف نظر از روش‌ها و چارچوب‌های هنجارشکنانه یا هنجارپذیرانه، خود اخلاق است. چیستی و ماهیت اخلاق و تعیین حدود آن دغدغه‌هایی است که لویناس دلمشغول آن‌هاست و پاسخ هر یک از پرسش‌هایش را در تحلیل و تکوین اخلاق جستجو می‌کند.

تحلیل پدیده‌شناسانه اخلاق در مواجهه با دیگری است. لویناس پدیده‌شناسانه به خاستگاه تکوین اخلاق رجوع می‌کند. وی در هر مرحله وجوهی پررنگ‌تر از دیگری و مواجهه چهره‌به‌چهره را راهی دقیق برای فهم اخلاق در نظر می‌گیرد. در نظر لویناس، دیگری پارادایم بسیار گسترده‌ای از پتانسیل‌های مفهومی است که در هر بار رجوع به آن امکان‌های اخلاقی فرصت تعیین و حضور پیدا می‌کند. زیرا اخلاق بماهو اخلاق خودمحور نیست. بنیاد اخلاق در روابط با دیگری است. دیگری امری پدیده و ناپدیده، انضمامی و انتزاعی، متناهی و نامتناهی، درون و بیرون از حدود و ثغور تجربه است. در خصایص دیگری نوعی اضداد حاکم است. ضدیت در اوصاف دیگری یعنی تعیین دیگری با یک صفت که درون خود ضد خویش را دارد. ضدیت اوصاف فرایندی است که در وجوه انضمامی و انتزاعی دیگری نمایان می‌شود. در واقع دیگری، بودن دیگری است که فراهم‌کننده تحقق امکان‌های اخلاقی است. گادامر نیز در پدیده‌شناسی هرمنوتیکی به خاستگاه تکوین فرایند فهم رجوع می‌کند. وی نیز همانند لویناس، با پرسشی کانتی مبتنی بر چگونگی تعیین حدود فهم به سراغ شناخت خود فهم می‌رود. از نظر گادامر، بخشی از پدیده‌شناسی فرایند فهم در روابط دیالوگ‌محور میان من-تو (دیگری) شکل می‌گیرد. دیگری چه به وجهی انضمامی و چه انتزاعی یکی از طرفین مکالمه است. دیگری هویتی به رسمیت شناخته‌شده است که لازمه وجودش تعیین امکان‌های فهم بماهو فهم است. اگر دیگری در لویناس شرط امکان اخلاق است، در اندیشه گادامر دیگری گشودگی امکان‌های پنهان شخص یا متن بوده که در فرایند

شکل‌گیری فهم، نقش محوری ایفا می‌کند.

ایده انضمامیت و انتزاعیت در اندیشه گادامر و لویناس

تبارشناسی اخلاق لویناس رجوع به دیگری و مواجهه چهره‌به‌چهره با آن است. لویناس که با ورود دیگری جریان تازه‌ای در تاریخ فلسفه به وجود آورد، موقعیت فکری خویش را بیش از پیش تثبیت کرده است. لویناس در فرایند تبارشناسی اخلاق، به خاستگاه اخلاق رجوع کرده و از آن با عنوان طرح تازه‌ای در جریان‌های فلسفی هم‌عصر خویش نام می‌برد. تلقی لویناس از اخلاق بنیادی، بنا نهادن تعریف تازه‌ای از مفهوم اخلاق بماهو اخلاق (اخلاق بنیادی) است که تحلیل آن در نسبت با مفهوم دیگری است. مواجهه با دیگری (غیر) کانون اندیشه لویناس در جهت تثبیت اعتبار مفهوم اخلاق به شکلی بنیادی است. مفهومی که پیش از احاله یافتن به قوانین، خود به عنوان امر بنیادی و شرط امکان اخلاق مطرح می‌شود. لویناس برای توصیف دیگری، صرف نظر از خارجیت، غیریت، فراتر از تجربه و زیست انسانی، دو وجه انضمامی و انتزاعی در نظر می‌گیرد.

پیش از این اشاره شد که اوصاف دیگری به نظر می‌رسد در تناقض با یکدیگر است و یکی ضد دیگری را در خویش دارد. اما نکته مهم تصریح بر این مطلب است که ضدیت در دیگری هرگز به معنای نفی دیگری نیست. تعیین دیگری به شکلی انضمامی و انتزاعی ایجادکننده اوصاف متضاد و متناقض است. لویناس در آغازین تفسیر از دیگری به تحلیل وجه انضمامی آن می‌پردازد. در تمامیت و نامتناهی، آغاز مواجهه با دیگری از طریق تجربه چهره‌به‌چهره با دیگری است. اگرچه در کتاب *خواستش تمامیت و نامتناهی*، برنوسکونی تصریح کرده است که لویناس بر نزدیکی و جوه انضمامی و انتزاعی دیگری اصرار دارد، از جهاتی دیگری را نامتناهی در تمامیت تفسیر می‌کند. به زعم وی، چون دیگری هم دارای خصیصه انضمامی و هم انتزاعی است، نامتناهی منطوقی در انتزاعی بودن دیگری است. دیگری محدود در تمامیتی است که به حوزه شناخت و انضمامیت مرتبط است. از طرفی چون انضمامیت ناظر بر انسان دیگری است، می‌توان تفسیری متناهی از دیگری ارائه داد. در حقیقت دیگری، خود به خاطر دیگری بودن به دو ساحت تحویل می‌یابد. در ساحت انضمامی، دیگری تجربه‌ای باشکوه از روابط دوگانه با من است. به نظر لویناس، دیگری مستقل از من حضوری مستقل و مستمر دارد. به باور وی، انسان‌گرایی افراط‌گونه در تاریخ فلسفه، بسیاری از ملاحظات واقع‌گرایانه اخلاقی نسبت به انسان مدرن را از آن سلب کرده است. تاریخ فلسفه از دوره رنسانس تا زمان حیات لویناس تاریخ برتری انسان به مثابه ابرسوزه بوده است. برتری، استیلا یافتن افراط‌گونه، محوریت دادن به آگو یا خود، بسیاری از خصایص اصیل انسان اخلاقی را از وی ربوده و انسان دچار نقص اخلاقی شده است. بنابراین باید از انسان‌گرایی سنتی عبور کرد و روایت تازه‌ای از انسان‌گرایی مبتنی بر اخلاق انسانی و اجتماعی بنا نهاد. لویناس این نوع انسان‌گرایی را انسان‌گرایی ناظر بر دیگری نام می‌نهد. به زعم وی، مواجهه با دیگری تعیین‌بخش جوه اخلاقی میان

طرفین است. انسان‌گرایی مبتنی بر اخلاق با نوعی مسئولیت‌پذیری همراه است. از نظر لویناس، من و دیگری در قبال یکدیگر مسئول و تیماردار هم هستیم. مسئولیت‌پذیری و احساس مسئولیت نسبت به دیگری بخشی از فرایند انسان‌گرایی ناظر بر روابط با دیگری است. این نوع رابطه انضمامی میان من و دیگری از نظر لویناس، صرف نظر از تقویم من، فراهم‌کننده بخشی از امکان‌های اخلاقی میان روابط انسانی و اجتماعی است. لویناس مواجهه با غیر را در هیئتی از انسان این گونه در فراز مهمی از تمامیت و نامتناهی توصیف می‌کند:

زیر سوال بردن خودانگیختگی من را، که از ناحیه حضور دیگری رخ می‌دهد، اخلاق می‌نامیم. غرابت دیگری، تحویل ناپذیری اش به من، به اندیشه‌های من به صورت زیر سوال بردن خودانگیختگی من، به صورت اخلاق تحقق می‌یابد. متافیزیک، استعلاء، استقبال همان از دیگری، استقبال من از دیگری، به طور انضمامی به این وجه که دیگری، همان را زیر سوال می‌برد، صورت می‌گیرد (Levinas, 2007, p. 33). طبق گفته لویناس، اخلاق مواجهه با غیر (دیگری) در هیئتی از انسان شکل می‌گیرد (علیا، ۱۳۹۵، ص. ۹۸).

در اندیشه گادامر، دیگری پاسخی است به پرسش از حدود فهم و تمییز پیش‌داوری‌های مشروع از غیر که در هیئتی از روابط دیالوگ‌محور میان من و دیگری (متن) امکان‌پذیر است. گادامر تحت تأثیر روش دیالکتیک افلاطون، فرایند دیالوگ میان من و دیگری را بهترین گزینه برای تحقق امکان‌های پنهان متن می‌داند. از نظر گادامر، ماهیت فهم، فراتر از تجربه، عاری از روش است. اما چگونگی تعیین فهم به شکلی پدیده‌شناسانه منطوقی در روابط میان من و دیگری است. اگر چه در تفاسیر و شروحنی که بر روابط من-تو وارد شده است، از دیگری می‌توان نمودی انسانی برداشت کرد، اما مواجهه هرمنوتیکی گادامر گفتگوی با دیگری به مثابه متن است. زمانی که مفسر در مواجهه با متن قرار می‌گیرد، گفتگوی با دیگری آغاز می‌شود. دیگری به مثابه متن مستقل از امکان‌های مفسر خود را در موقعیت مفسر عیان می‌کند و امکان‌های پنهان خویش را آشکار می‌سازد. دیگری با امکان‌های بالقوه خود، مفسر را در موقعیت اطلاق قرار می‌دهد، یعنی اجازه می‌دهد گفتگوی دوجانبه شکل بگیرد. متن در مقام دیگری وارد دیالوگ با من (مفسر) می‌شود و با پرسش‌هایی سیر تاریخی، تأثیرپذیری و تاثیرگذاری نسبت به سنت و مرجعیت را عیان می‌کند. در حقیقت روابط مبتنی بر دیالوگ به نحوی است که دو طرف گفتگو (من و دیگری) در کشاکشی متناوب سعی می‌کنند وارد افق فکری هم شوند. به دیگر سخن، مفسر متن را به افق معنایی خویش فرامی‌خواند و متن نیز در مقام دیگری، مفسر را مورد پرسش و پاسخ قرار می‌دهد. نکته مهم تصریح بر این مطلب است که دیگری یک سوژه مهم در شکل‌گیری دیالوگ است، به نحوی که بدون دیگری فهمی رخ نمی‌دهد. روابط میان من-تو به وجهی انضمامی، روابط میان من و دیگری (شخص / متن) است. ادغام چنین روابطی در واقع بازسازی روایت تاریخی متن به شکلی تازه‌تر از زبان خودش است که با افق فکری مفسر در تعامل است. من نزد دیگری (متن/شخص) و دیگری نزد من وارد روابط دیالکتیکی تازه‌ای می‌شوند که در این روابط دوسویه به سخنان هم گوش می‌دهند. (مد نظر گادامر نوع

سوم نسبت میان من-تو است که در صفحات قبیل ذکر شد.

گادامر در هرمنوتیک فلسفی، به صورت پدید‌شناسانه به تکوین دیگری در نسبت با من می‌پردازد. دیگری به مثابه متن می‌خواهد به پرسش گادامر مبنی بر چگونگی تشخیص پیش‌داوری مشروع از غیر پاسخ دهد. متن زمانی که از مؤلف جدا می‌شود، مستقل از خود اعاده حیثیت می‌کند. اعاده به معنای اثبات وجود خود و اهمیت پرسشگری از مفسر به عنوان سویه مقابل من است. پرسشگری و گفتگو با من (مفسر) در درون سنت و مرجعیت عقلانی است. دیگری همانند من از مرجعیت عقلانی سنت در جهت مشروعیت سخنان خود در گفتگوی با من بهره می‌برد. دیگری منظوری در سنت است. عقلانیت پیش‌داوری‌های مشروع است که به سنت اصالت می‌دهد. من در مقام دیگری با به عاریت گرفتن مرجعیت سنت که منبعی مطلوب و موجه برای اثبات پیش‌داوری‌های منظوری در دیگری است، اجازه گفتگو با من پیدا می‌کند. مفسر با پیش‌داوری‌های خود به سراغ پرسشگری از متن می‌رود. متن مطابق پیش‌داوری‌های مفسر ساحات تازه‌ای از بنیادهای درونی خود را بالقوه عیان می‌کند. این نوع عیان کردن در جهت هم‌افقی با پیش‌داخت‌های مفسر است. هم‌افقی میان پیش‌داخت‌های مفسر و متن نقطه عطف فرایند گفتگو است که امتزاج افقی‌ها نام گرفته است. بنابراین متن در مقام دیگری نسبت عمیق و پیچیده‌ای با مفسر پیدا می‌کند. این نسبت به شکل انضمامی و انتزاعی است. شکل انضمامی یعنی مواجهه چهره‌به‌چهره مفسر و متن. شکل انتزاعی یعنی مفاهیم و پیش‌ساختارهای بالقوه در متن که شرایط تحقق امکان‌های پنهان متن است. گفتگوی انضمامی و انتزاعی من با دیگری به مثابه متن، در حقیقت بازسازی پرسشگری متن توسط من (مفسر) با توجه به موقعیت کنونی است. فرایند بازسازی افق مفسر و متن (دیگری) رو به سوی هم گشوده و امتزاج افقی‌ها که شکلی از فرایند فهم است رخ می‌دهد.

لوی‌ناس در کتاب *تمامیت و نامتناهی، فراسوی وجود و زمان* و دیگری به توصیف پدید‌شناسی سوژه می‌پردازد. از نظر لوی‌ناس، تاریخ فلسفه غرب، تاریخ تقلیل سوژه به معرفت و آگاهی است. سوژه از زمان دکارت تا دوره معاصر بر تمامی سطوح معرفت استیلا یافته و شناخت حقیقی منظوری در نسبت آن به جهان است. مواجهه من با خود و جهان در ساحت سوژه، اوج استیلا یافتن سوژه و حکمرانی آن در سراسر تاریخ معرفت و آگاهی است. به نظر می‌رسد سوژه بر فراز تاریخ فلسفه قرار گرفته و مدعی شناخت پیش از حضور دیگری است، اما لوی‌ناس با طرح تازه‌ای به توصیف پدید‌شناسانه سوژه در مواجهه با دیگری می‌پردازد. وی از سوژکتیویته‌ای دفاع می‌کند که متفاوت از سوژه در تاریخ فلسفه غرب است که سوژه اخلاقی نام دارد. لوی‌ناس از نوعی سوژه اخلاقی نام می‌برد که مبدأ آن پیش از معرفت و آگاهی است. از نظر وی، مراودات سوژه با دیگری به نحوی است که تمامیت آن پیش از مواجهه با دیگری است. سوژه لوی‌ناس پیش از مواجهه با دیگری شکلی از هستی است که تقویم آن منوط بر وجود دیگری است. به عقیده لوی‌ناس، مواجهه با دیگری پیش از آن که نوعی معرفت و آگاهی نظام‌مند باشد، رخداد یا احساس حضور است. وی از یک سوژه زمانمند و دارای مکان حرف می‌زند، سوژه‌ای که نخست شکل

انضمامی بودن فرد در جهان است. این نوع شکل انضمامی بودن سوژه شبیه به بودن دازاین در جهان نیست که فراتر از تصور بتوان ایده آن را در سر پروراند. سوژه لویناس سوژه‌ای مکانمند است که تجلی حضور آن نه به شکلی ابزارانگارانه در عمل (پراکسیس) آنگونه که هایدگر مدعی حضور دازاین و مواجهه با ابزارها است، مواجهه‌ای از نوع هست بودن است، مواجهه‌ای با دیگری. لویناس به عنوان یک پدیده‌شناس به واقعیت چیزها آنگونه که در نظام فکری وی بوده می‌نگرد. توجه به دیگری به مثابه تجربه زیستن و بودن در جهانی است که مقدم بر آگاهی است. از نظر وی امکان‌های بنیادین دیگری وی را به سطحی عقب‌تر از آگاهی سوژه‌وار می‌برد، جایی که هنوز آگاهی و معرفت شکل نگرفته است. حساسیت پیش از معرفت شکل می‌گیرد و عامل تقوم آن است. گویی حساسیت به مثابه سوژه‌ای جسمانی، امر زنده و پویایی است که سوژه آگاهی را به ذیل خود تقلیل می‌دهد. تقوم سوژه منظوری در حس است. از نظر لویناس، جهانی که به گفته هایدگر قوام‌بخش وجود ماست، در نسبت با حساسیت (حس) برای ما نمودار می‌شود. حتی سوژه نیز بودن خود را به تقوم حس مدیون است. سوژه لویناس سوژه‌ای منفعل، متجسد و مسئول است (اصغری و کریمی، ۱۳۹۹، ص. ۸۰). به دیگر سخن، سوژکتیویته سوژه به احساس بستگی دارد. استقلال و تقرر سوژه در ذیل حساسیت شکل یافته است. سوژه اخلاقی در سطحی بنیادی‌تر از معرفت و آگاهی، ذیل بودن فرد در جهان است. اهمیت سوژه، صرف نظر از معرفت و آگاهی، ذیل بودن فرد در جهان و حساسیت است. اهمیت سوژه، صرف نظر از معرفت و آگاهی، دارای لایه‌های عمیق‌تری است که در نسبت با حس تعیین می‌یابد، امری که حتی فراتر از جهانمندی، پراکسیس یا مواجهه عملگرایانه با ابزارها است. سوژکتیویته سوژه منظوری در حساسیت است. اهمیت حس در مواجهه با دیگری است. به شکلی پدیده‌شناسانه مواجهه با دیگری، به شکلی انضمامی، امری حسی است. اهمیت سوژه اخلاقی لویناس در همین جاست که آن نیز دلالتی انتزاعی بر مواجهه انضمامی من با دیگری است. به دیگر سخن، فرایند پدیده‌شناسانه تکوین دیگری به تعیین انتزاعی سوژکتیویته سوژه مرتبط است که حساسیت قوام‌بخش آن است. بنابراین از دو جهت سوژکتیویته سوژه اخلاقی در فرایند تکوین خاستگاه دیگری مهم است. از یک جهت سوژه در سطحی بنیادین ذیل حساسیت است. سوژکتیویته سوژه منظوری در حس و حس عامل قوام‌بخش آن است. سوژکتیو بودن سوژه در لحظه حساسیت آغاز می‌شود (Cohen, 1998, p. xiv). امری که بر اهمیت جهت نخست افزوده است، مواجهه با دیگری است. مواجهه انضمامی، رخداد نزدیکی طرفین و دیدار چهره‌به‌چهره است که در سطح حس رخ می‌دهد که نقطه آغاز اخلاق بنیادین در اندیشه لویناس است. سوژه اخلاقی روایت دیگری انضمامی است که بدنمند بوده و بدنمندی وی مقدم بر آگاهی و معرفت او است.

دیگری امری فراشناختی - فرانتولوژیک در اندیشه لویناس

لویناس در کتاب *ماسوای هستی یا فراسوی وجود و بخش‌هایی از تمامیت و نامتناهی* ضمن نقد تاریخ

فلسفه غرب در باب طرد مفهوم دیگری، در یک طرح تازه قصد دارد با زبان متفاوتی به توصیف دیگری بپردازد. همان طور که در مباحث نخستین این نوشتار گذشت، از نظر لویناس تاریخ فلسفه غرب مواجهه با خود و استیلای آن بر دیگری است. وی جهت اثبات غیریت غیر، مستقل بودن و خارجیت، گستره آن را وسیع‌تر از حوزه معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی می‌داند. به زعم لویناس، جریان معرفت‌شناسی که با نوعی فهم، تصاحب، خشونت و به چنگ درآوردن مفاهیم ذیل خود است، نمی‌تواند به توصیف عمیق دیگری از نگاه دیگری بپردازد. در معرفت‌شناسی تقدم با سوژه آگاهی، عقلانیت، خود یا همان است. فهم یعنی به تصاحب درآوردن نیز حامل بار معنایی خشونت‌باری است که دیگری نمی‌تواند به آن تقلیل یابد.

نقد لویناس بر هوسرل نمونه بارز عدم احاله دیگری به خود است. دیگری در حدود خودآگاهی نمی‌گنجد. دیگری فراتر از اپوخه و محدوده نوئما و نوئسیس در اندیشه هوسرل است. دیگری، دیگری خود است. دیگری آگو نیست یا تصور آگاهی نیست. دیگری امری متناهی نیست، ایده‌ای نامتناهی است که به نظر لویناس مقدم بر امر متناهی است. از جنبه دیگر، هستی‌شناسی نیز نوعی تقلیل دیگری به فرد یا واحد است. زبان انتولوژیک زبانی نیست که به توصیف دیگری اشاره کند. لویناس در نقد به انتولوژی هایدگر، تصریح می‌کند که هایدگر از زبانی استفاده می‌کند که تمامی مفاهیم در آن زبان به دازاین فروکاسته می‌شوند. امری که نقطه کانونی توجه هایدگر است، صرف نظر از هستی، خود دازاین است. دازاین باید به درک هستی نائل شود. دازاین می‌تواند همواره بودن-با را تجربه کند. جهانمندی، ترس آگاهی و پراکسیس مفاهیمی هستند که در نسبت دازاین با خود و دیگری شکل گرفته است. دیگری در انتولوژی هایدگر، قربت چندانی با دازاین ندارد و به دازاین ناصیل یا دیگری تقلیل می‌یابد که دازاین می‌خواهد تصور کند.

اما لویناس همزمان با نقد بر انتولوژی هایدگر، همانند وی تصویری از دیگری می‌خواهد ارائه دهد که دیگری آن گونه که هست نمایان شود. به همان نحو که دازاین به نحوی انتولوژیک نمایانگر بودن خود است، به عقیده لویناس دیگری به مثابه ایده‌ای نامتناهی، فراتر از حوزه معرفت و آگاهی و هستی است. نامتناهی توصیفی است فراتر از حوزه ذهن که حتی از ابژه هم عبور می‌کند (Levinas, 2007, p. 213). توصیف انتزاعی که لویناس از دیگری ارائه می‌دهد و سبک نوشتاری وی، به نظر نگرش متناقضی از تصور دیگری به شکلی انضمامی و انتزاعی ارائه می‌دهد. توصیف چنین زبان متناقضی از نظر لویناس باید به عقب‌تر بازگردد و زبانی برپایه توصیف دیگری به کار گرفته شود که فراتر از زبان شناخت‌شناسانه یا هستی‌شناسانه است. لویناس تمام سعی خود را در کتاب *فرا سوی وجود* می‌کند تا از گستره حوزه‌های ذکر شده خارج شود، اما جای این پرسش مطرح است: لویناس که به نقد زبان هستی‌شناسانه و معرفت‌شناسانه می‌پردازد، آیا خود گرفتار همین زبان نشده است؟ درک دیگری خواه‌ناخواه به حوزه شناخت مرتبط است. لویناس با پرسشی کانتی به خاستگاه تکوین اخلاق و امر اخلاقی باز می‌گردد، خوانشی معرفت‌شناسانه که ناگزیر از خروج آن است. وی منکر پذیرش زبان هستی‌شناسانه نیست، اما

زبان معرفت‌شناسانه و هستی‌شناسانه را در تفسیر دیگری و مواجهه چهره‌به‌چهره کافی نمی‌داند. بنابراین، لویناس ضمن نقد جریان‌های معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی، بسیار تحت تأثیر آن‌هاست. واکاوی و اثرپذیری جریان‌های فلسفی، ایده کاربرد زبان فراشناختی و فرا‌انتولوژیک^۱ را در لویناس به وجود آورده است. این که تا چه اندازه در به‌کارگیری زبانی متفاوت موفق عمل کرده است، محل اختلاف پژوهشگران حوزه اندیشه لویناس است. یکی از افتراق‌های میان گادامر و لویناس، نقد بر جریان‌های معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی است. همان‌طور که اشاره شد، از نظر لویناس زبان شناخت‌شناسانه و هستی‌شناسانه قادر به تعمیم یافتن مفهوم دیگری نیست. باید از زبانی فراشناخت‌شناسانه و حتی فراهستی‌شناسانه در باب توصیف دیگری که نقطه‌آغازین اخلاق است، سخن گفت. لویناس اگرچه منتقد جریان‌های ذکر شده بوده و خواهان عبور از آن‌ها است، اما به نحوی با پرسش‌کانتی در باب تکوین دیگری از همان آغاز در دام آن گرفتار آمده است و خود را ناگزیر از کاربرد آن می‌بیند. گادامر نیز همانند لویناس منتقد حوزه شناخت‌شناسی است. از نظر وی دستیابی به فهم حقیقی، روشمند نیست. معرفت‌شناسی حوزه‌ای در شناخت است که به روابط میان ذهن و عین می‌پردازد. ذهن در فرایند شناخت مفاهیم، روشمند عمل می‌کند. منطق ذهن به گونه‌ای است که روشمندان به کاوش مفاهیم و نسبت آن با جهان می‌پردازد. از نظر گادامر دستیابی به فهم روشمند نیست. فهم پیش از آن که به حوزه شناخت مرتبط باشد، بخشی از هستی ماست. وی همانند لویناس منتقد جریان‌های معرفت‌شناسی و البته بسیار تحت تأثیر آن است. گادامر نیز برای درک چیستی ماهیت فهم و درک حدود و قلمرو آن با پرسش‌های کانتی وارد معرفت‌شناسی خود فهم می‌شود. پرسش‌های شناخت‌شناسانه است که نقطه عطف پژوهش گادامر در باب فهم را شکل می‌دهد.

بنابراین، یکی از شباهت‌های میان گادامر و لویناس، پرسش‌های کانتی هر دو فیلسوف و ورود معرفت‌شناسانه به حوزه‌های فکری مختص به خودشان است. گادامر در حقیقت و روش به شکلی غیرمستقیم، تحت تأثیر کانت به مفاهیم پیشینی اشاره می‌کند، با این پرسش که چطور می‌توان از طریق پیش‌ساختارهای فهم در نسبت با خود اشیاء به فرایند فهم دست یافت (اشمیت، ۱۳۹۵، ص. ۱۸۴). به عقیده گادامر پیش‌ساختارها که وی آن‌ها را پیش‌داوری^۲ نام می‌نهد، بخشی از ساختار پیشینی ذهن ماست که شرایط تکوین مفهوم فهم منوط بر آن است. ذهن بدون مفاهیم پیشینی^۳ قادر به درک مفاهیم نخواهد بود. صرف نظر از این مسئله بخشی از فرایند تعیین پیش‌داوری منطوقی در سنت است. سنت بخشی از فرایند زیستی ماست که از گذشتگان به ارث برده‌ایم. در تعیین پیش‌داوری می‌توانیم به عنوان بخشی از فرایند فهم آن را به کار بگیریم. پیش‌داوری‌های فرد صرف نظر از وجوه شناختی، نشان‌دهنده تاریخمندی

1. meta ontological

2. Prejudices

3. Prior conceptions

وی است (Gadamer, 2006, p. 276-7).

گادامر در نقد به استادش هایدگر، که معتقد است فهم بخشی از هستی ماست، اذعان دارد فرایند تکوین فهم منطقی در هر دو سویه هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی است. از یک جنبه، بخشی از فرایند فهم منوط به پیش‌ساختارهای ذهن ماست و بخشی از آن مرتبط با مرجعیت و سنت است. پیش‌داوری مشروع، بر خود اشیاء دلالت می‌کند و مشروعیت آن علاوه بر تعیین خود شیء به ساختار پیشینی خود ذهن نیز مرتبط است. بنابراین گادامر و لویناس هر دو با پرسش کانتی، به حوزه پژوهش خویش وارد شده و هر دو بسیار تحت تأثیر جریان‌های معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی تاریخ تفکر غرب قرار گرفته‌اند. لویناس منتقدی است که ضمن تأثیرپذیری در جستجوی زبانی فراشناختی و فرانتولوژیکی است. اما چندان موفق عمل نکرده است و خود در این مدار به حیطه شناسایی وارد شده است. گادامر نیز به عنوان منتقد جریان‌های شناختی در حوزه درک فهم بماهو فهم علاوه بر ورود به جریان هستی‌شناسی، متأثر از جریان‌های معرفت‌شناسی نیز بوده است. از نظر وی ورود به حوزه شناخت‌شناسی و هستی‌شناسی محل ورود به حوزه فهم است.

نتیجه‌گیری

با توجه به تبیین‌های ارائه‌شده از مفهوم دیگری در اندیشه گادامر و لویناس، ما با دو فیلسوف پدیده‌شناس مواجه هستیم که هر یک در حوزه‌های هرمنوتیک فلسفی و اخلاق به جنبه‌های هستی‌شناختی مفهوم دیگری توجه داشته‌اند. با توجه به پرسش‌های مطرح‌شده در آغاز نوشتار و بیان نقاط افتراق و اشتراک دیدگاه‌های هر دو فیلسوف، در پاسخی کوتاه می‌توان گفت که دیگری در اندیشه گادامر به وجهی انتولوژیک شکل‌دهنده روابط دیالکتیکی میان من-تو و نقطه آغاز فرایند مکالمه است. امتزاج افق‌ها نقطه عطف شکل‌گیری روابط دوسویه در نسبت با دیگری است، که در ساحت دیگری عیان می‌شود. دیگری، صرف نظر از شکل‌دهی به مناسبات گفتگو محورانه، دارای تاریخ، جهان، سنت و مرجعیت خاص خود است و هویتی مستقل دارد. دیگری در ساحت گفتگو اجازه می‌یابد تجربه زیسته خویش را به اشتراک بگذارد. دیگری جهان‌های تازه خلق می‌کند. دیگری خود را گشوده و در مقابل می‌تواند خودتأویل‌گر و خودعیان‌کننده باشد. صرف نظر از آن، دیگری قوام‌بخش روابط پیچیده میان زبان و جهان است. این شکل از روابط دوجانبه، که در حضور دیگری عیان می‌شود، شکلی زبانمند است که عامل پیوند عمیق میان زبان و جهان است. دیگری چه انضمامی و چه انتزاعی نقطه عطف پیوند ما با جهان به وجهی انتولوژیک است. صرف نظر از نگاه گادامر، لویناس در طرح تازه فکری خود با عنوان «چگونگی تعیین امکان‌های اخلاق» به مفهوم دیگری بازمی‌گردد. به باور لویناس، یافتن بنیادهای اخلاق و شرط تعیین امکان‌های اخلاقی در مواجهه با دیگری و روابط چهره‌به‌چهره است. دیگری به صورت انضمامی نوعی مواجهه دوجانبه است که بستر بسیاری از رخدادهای اخلاقی است و به وجهی انتزاعی به شکل سوپرتیویته سوژه

عیان می‌شود. این نوع وجه نامتناهی دیگری که در سوپرژکتیویته عیان می‌شود، منظوری در حس است. مواجهه با دیگری به شکلی انتزاعی در درون خود مواجهه سوپرژکتیویته سوژه با حس است و حس در مواجهه با دیگری است. حس عامل تقوّم سوپرژکتیویته سوژه است. حس نوعی مواجهه انضمامی و دیداری چهره‌به‌چهره است که بر اهمیت تعیین دیگری می‌افزاید. بنابراین هم گادامر و هم لویناس امکان‌های بسیاری را در باب مفهوم دیگری مطرح می‌کنند که نشان از اهمیت این مفهوم در سنت فلسفی غرب دارد.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی گزارش نکرده‌اند.

فهرست منابع

- اشمیت، لازنس کی. (۱۳۹۵). *درآمدی بر فهم هرمنوتیک* (بهنام خداپناه، مترجم). نشر ققنوس.
- اصغری، محمد. (۱۳۹۱). تقدم اخلاق بر فلسفه در اندیشه ایمانوئل لویناس. *پژوهش‌های فلسفی*، ۱۰، ۲۴-۴۱.
- اصغری، محمد. (۱۳۹۹). *درآمدی بر فلسفه‌های معاصر غرب از هوسرل تا رورتی*. انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- اصغری، محمد، و کریمی، بیان. (۱۳۹۹). جایگاه سوپزکتیویسم اخلاقی در اندیشه نیچه و لویناس. *پژوهش‌های فلسفی-کلامی*، ۴، ۷۱-۹۱. <https://doi.org/10.22091/jptr.2020.5675.2359>
- علیا، مسعود. (۱۳۹۵). *کشف دیگری همراه با لویناس*. نشر نی.

References

- Asghari, M. (2012). The primary of ethics upon philosophy. *Journal of Philosophical Investigations*, 6(10), 24-41. [In Persian]
- Asghari, M. (2020). *Dar amadi bar falsafe-hayi mu'asir-i gharb az Husserl ta Rorty*. Institute for Humanities and Cultural Studies.
- Buber, M. (1965). *The knowledge of man*. (M. Friedman, Ed.). George Allen and Unwin.
- Buber, M. (2008). *I and Thou*. (R. G. Smith, Trans.). Hesperides Press.
- Chohen, R. (1986). *Face to face with Levinas*. State University of New York Press.
- Chritchley, S. (2003). *Introduction to the Cambridge companion to Levinas*. Cambridge University Press.
- Gadamer, H. G. (2006). *Truth and method*. (J. Weinsheimer & D. G. Marshall, Trans.). Continuum Publishing Group.
- Karimy, B., & Asghari, M. (2020). The place of ethical subjectivism in Nietzsche and Levinas's thought. *Journal of Philosophical Theological Research*, 22(4), 71-91. <https://doi.org/10.22091/jptr.2020.5675.2359>. [In Persian]
- Levinas, E. (1985). *Ethics and infinity: a conversation with Philippe Nemo*. (R. A Cohen, Trans.). Duquesne University Press.
- Levinas, E. (2007). *Totality and infinity*, 20th ed. Duquesne University Press.
- Llewelyn, J. (1995). *Emmanuel Levinas: the genealogy of ethics*. Routledge.
- Morgan, M. (2007). *Discovering Levinas*. Cambridge University Press, New York.
- Olya, M. (2016). *Kashf-i digari hamrah ba Levinas*. Ney Publications.
- Schmidt, L. K. (2016). *Understanding hermeneutics*. (B. Khodapanah, Trans.). Qoqnus Publications. [In Persian]
- Stanley, E. P., & Robinson, J. C. (2011). *Hermeneutics: an introduction to interpretive theory*. Wm. B. Eerdmans Publishing Company.